

förändring och kulturell produktion och reproduktion utifrån individen som agent i historien” (s. 104). Det är också en betydelsefull markering av att behandla den förgångna tidens kvinnor och män som självständigt tänkande och reflekterande individer.

Det är i sig en mycket tilltalande utgångspunkt om än inte helt oproblematisk, inte minst genom att det empiriska underlaget till delar härrör från en betydligt senare tidpunkt, något som förf. själv framhåller och att kontextuell information saknas. I sig är denna typ av pragmatiska invändningar sällan opportuna idag och ges endast parentetisk vikt. Därför skulle jag vilja vrida perspektivet och ställa frågan: är det verkligen subjektens uppfattningar och tolkningar som analyseras fram i artikelns mer tillämpade del? I denna genomför förf. den genusbaserade analysen av sitt material och de resultat hon kommer fram till är både intressanta och belysande. Men de ger knappast uttryck för hennes intention, dvs. att visa hur det preindustriella samhällets kvinnor och män tolkat erotisk dikt. Det är i stället utfallet av den teoretiska modellen som belyses. Och det leder mig till nästa fråga: hade inte det betydligt mer mångfacetterade begreppet kön lett fram till en fördjupad problematisering av analysen, som därmed kommit närmare de teoretiska ansatserna? Ty genom att tillämpa genusbegreppet läggs, helt följdriktigt, fokus på skillnaderna mellan könen – genusmodellen fungerar som framsidans två pepparkaksmallar där manlighet trycks ut med gubbformen och kvinnlighet med gumformen. Resultatet blir också förutsägbart, speciellt som degen bakats i en patriarkal samhällsbunke och med kakformar tillverkade i vår tid. Denna invändning får absolut inte läsas som att jag avfärdar betydelsen av ett könsteoretiskt perspektiv. Tvärtom! Men jag vill hävda att genus inte har den teoretiska och analytiska potential som skulle ge en mer nyanserad analys av detta viktiga material.

Bokens tredje bidrag, som är det kortaste, är författat av Lena Martinsson. Hon inleder med en mycket intressväckande skildring av sin egen mormor – en kvinna som det skulle vara spännande att få veta mer om. Det skulle bl.a. kunna leda till en viktig diskussion kring begreppen erfarenhet och situerad kunskap samt relationen dem emellan. Nu riktar förf. i stället blickarna mot diskussionen kring begreppen likhet och skillnad; en diskussion som huvudsakligen kretsar kring hur några kvinnliga etnologer (miss)tolkat den feministiska forskningen, för att den på 1970-talet riktade teoretiskt fokus på Kvinnan och betydelsen av vardagsfä-

ren. Jag skall villigt medge att jag inte blir klar över vad förf. syftar till med detta förhållandevis utförliga inlägg i sin artikel. Med tanke på sitt innehåll i övrigt hade hon med fördel kunnat koncentrera detta på mer aktuell könsteoretisk diskussion kring de olika frågor som exempelvis rör problematiseringen av det vardagliga och konstruktionen av skillnad/likhet. Det gäller också komplexitet och mångfald, som i kölvattnet av postmodernismens dekonstruktionsprojekt är föremål för aktuell teoretisk och metodologisk debatt inom kvinnovetenskapen. Här har etnologin mycket att tillföra.

Genus har onekligen blivit det dominerande begreppet inom etnologisk könsforskning, även om i denna bok det feministiska perspektivet, glädjande nog, också markeras. Det finns sannolikt flera olika skäl till att genus föredras framför t.ex. kön. Finns det exempelvis uttalade eller dolda vetenskapsteoretiska och/eller vetenskapspolitiska skäl till att genus är det mer anammade begreppet? Denna bok bör ge god anledning till en diskussion inom ämnet kring vilka perspektiv som är eller inte är accepterade och på vilka grunder.

Denise Malmberg, Uppsala

Pia Lundahl: *Lesbisk identitet*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 1998. 245 s. ISBN 91-7203-317-7.

I boken *Lesbisk identitet*, av etnologen Pia Lundahl, får man ta del av intervjuer med 27 homo- och bisexuella kvinnor. Kvinnorna har skiftande bakgrund, de bor på olika ställen i Sverige och åldersspridningen är stor.

De intervjuade berättar om sin barndom och uppväxt. De beskriver hur det var när de ”kom ut” och inför sig själva och andra började definiera sig som homosexuella. Som läsare får jag ta del av den oro och den glädje som följt med processen. Det är en omskakande läsning om utdefinierandets problematik, om att söka sig ett sammanhang och att finna detta i en utsatt gemenskap. Att de intervjuade skiljer sig åt i ålder och att de framträtt som homosexuella vid olika tidpunkter gör att boken får ett historiskt djup. Lundahl är också en god intervjuare. Hon följer lugnt de intervjuade i deras resonemang.

Syftet med intervjuerna var ursprungligen att lära mer om lesbiska identiteter, livsmönster och kulturer. När Lundahl väl började bearbeta det insamlade materialet använde hon sig istället av ett konstruktivistiskt perspektiv. I sin bok vill hon undersöka och problema-

tisera villkoren för de lesbiska kvinnornas erfarenheter och livsberättelser. Hon påpekar att våra föreställningar om hur människor skall vara och hur världen skall te sig, såväl begränsar som möjliggör våra tolkningar av den och av oss själva. Istället för att undersöka identitet, som ett uttryck för en inre given kärna, lyfts betydelsen av en rådande tidsanda och av de föreställningar fram, som människor tolkar sig genom under skilda perioder. Livshistorier är inte, menar Lundahl, enbart återgivande av subjektiva erfarenheter utan också uttryck för kollektiva föreställningar. Det som kommit att definieras som "lesbisk identitet" har blivit till eller tolkats på skiftande sätt under årens lopp. Lundahl pekar bland annat på att kravet på autenticitet har ökat. De yngre kvinnorna betonar i högre grad än de äldre vikten av att visa vem man *egentligen* är.

Det konstruktivistiska perspektivet är utmärkande för stora delar av nyare etnologi. Denna skiljer ut sig, som Lundahl också påpekar, från tidigare fenomenologiska och, vill jag tillägga, strukturalistiska försök att beskriva olika människors "verklighet" eller "livsmönster". Och precis som Lundahl anser jag att det är politiskt viktigt att utveckla det konstruktivistiska perspektivet. Jag anser också att perspektivet tillför etnologin något betydelsefullt. Detta hindrar dock inte att man måste diskutera den forskning som benämns konstruktivistisk. Min läsning av *Lesbisk identitet* manar mig till en sådan diskussion. När jag fick boken började jag med att läsa de många och långa intervjuцитaten. Det är en kär ovana jag har när jag får den här typen av böcker i min hand. Därefter läste jag boken som man skall, det vill säga från början till slut. Vid den första genomläsningen förstod jag kvinnornas berättelser som exempel på hur dominanta konstruktioner av förment normal sexualitet definierar det förment onormala, och hur begränsade möjligheterna är att förstå sig som annorlunda. De intervjuades tolkningar av sig själva och deras pågående och trots allt ganska lyckade, konstruerande av "jag" fick äga rum i skuggan, i bakgrunden.

Vid den andra genomläsningen läste jag istället citaten på ett betydligt mer misstänksamt sätt. De intervjuades berättelser om hur de funnit sig själva, hur "pusselbitarna fallit på plats", kom att framstå som osanna. I inledningen hade nämligen Lundahl slagit fast, att trots att "det inte finns några homosexuella individer med en inre drift, personlighet eller karaktär som följer av en biologiskt förankrad sexualitet riktad mot det egna könet" och att hon inte "heller erkänner några andra

individer med essentiellt förankrade sexualiteter". Uttalandet är inte helt solklart. Jag tolkar det dock som att Lundahl menar att det inte finns någon riktad sexuell drift, vare sig heterosexuell eller homosexuell i vår biologi. Hennes syfte med detta måste vara att hon inte vill förankra uppdelningen hetero- respektive homosexuell i en tänkt stabil kroppslighet (biologi). Som alla namn är hetero- och homosexualitet inte bara otillräckliga utan också tillfälliga. Likt alla representationer så gör de också något med människors sätt att uppfatta sig och andra. Men det innebär inte att dessa namn ger upphov till eller grundligt bygger upp det som de erkänner. Definitionerna kan inte heller betraktas som sanna eller falska, som möjliga att erkänna eller möjliga att förneka. Ett sådant erkännande eller förnekande skulle just innebära att man ånyo gör anspråk på att kunna se sanningen *bortom* våra benämningar. Det vill säga att man skulle kunna upprätta ett förspråkligt förhållande till kroppen.

Lundahl riskerar alltså att kasta ut barnet med badvattnet när hon slår fast att essenser eller sexualitet i sig inte finns. Med uttalandet skapas en ny sanning, ett nytt fundament. Det var också Lundahls trygga kunskap som fick de intervjuades resonemang att framstå som falska föreställningar vilka kunde kontrolleras mot en verklig ordning. Lundahl "visste" ju hur det egentligen förhöll sig.

Att man förstår och erfar sig själv genom föreställningar om hur människor skall vara är en tanke jag delar med Pia Lundahl. Jag anser därför också att man aldrig kan få en autentisk relation till det som kommit att kallas (och därmed göras till den uppfattbara kategorin) "biologi". Att studera hur mening skapas, hur erfarenhet möjliggörs, är viktigt. Av stor betydelse är dock att forskaren, som arbetar med frågor som dessa, själv avstår från sanningsanspråk.

Precis som Lundahl tycker jag också att det är viktigt att problematisera eller bråka med representationer och föreställningar som både möjliggör och begränsar våra erfarenheter. Lundahl lyckas också i långa stycken med att få kategorier att vackla. Märkligt nog ser inte Lundahl att hon inte är ensam om att bråka i sin bok. De intervjuade strider nämligen också. De iscensätter familjenormer och kärleksrelationer på ett sätt som stöter till och utmanar den dominanta heterosexuella matrisen. Det, om något, inger förhoppningar.

Sammanfattningsvis finns det, ovanstående diskussion till trots, mycket gott att säga om Lundahls arbete. Hon för en svår diskussion på ett relativt lättfattligt

språk, vilket är beundransvärt. Jag tycker också att studien visar att intervjuer är en viktig kunskapskälla när man vill lära mer om betydelsen av det tänkta och det sagda i görandet av världen och i skapandet av identiteter. Materialkategorin behöver på intet sätt placeras bakom deltagarobservationernas förment sannare representation av en tänkt verklighet.

Lena Martinsson, Kungsbacka

Jonas Frykman: *Ljusnande framtid! Skola, social mobilitet och kulturell identitet*. Historiska Media, Lund 1998. 200 s., ill. ISBN 91-88930-34-3.

Hans Ingvar Roth: *Den mångkulturella parken – om värdegemenskap i skola och samhälle*. Skolverket. Liber distribution, Stockholm 1998. Ill. ISBN 91-88373-59-2.

Jonas Frykman har utifrån främst etnologiska perspektiv skrivit en debattbok om de problematiska kunskaps- och ordningsfrågor inom skolvärlden, som står i centrum i dagens politiska och kulturella samhällsdebatt. Framförallt är det skolan som arbetsplats som ventileras, dess arbetsformer eller brist på sådana. Vad sker i de dagliga konfrontationerna mellan elever från varierande miljöer, frågar förf. Individuer som letar efter sin egen identitet, att bli *någon*, inte nödvändigtvis bli *något*, som Frykman uttrycker det. Bakgrunden till denna dikotomi ligger i de nya skoldirektiven om individualiserad undervisning.

Kan detta vara skolans mål, frågar förf. Syftet med skolåren, kunskapsinlärandet, tron på framtiden syns inte och tiden i skolan går åt till att söka hjälpa eleven att bli en självständig individ. Detta är 90-talets ”dolda läroplan”, skriver han. Eleven är huvudpersonen, inte processen att ge kunskaper för framtida erövringar.

För att få ett grepp om ”vad som sker i det som synes ske” gör Frykman en tillbakablick på tidigare decenniernas skolideologier och skolvardag, inte för att återgå till det som var, utan för att tydligare se och förstå vad som sker idag och för att lära av historien. ”Så istället för att kritisera de äldre skolreformerna för att de inte var bra nog, vill jag se vad de verkligen lyckades med” (s. 38).

Den sneda rekryteringen till högre utbildning är problematisk att hantera i dagsläget, liksom tidigare. Vad som intresserar Frykman är det faktum, att ungdoms-

mar ur icke-privilegerade familjer trots allt avancerade i skolsystemet. Att granska kunskapernas innehåll är viktigt, men också lärandets form och spelreglerna för att fungera i skollivet är viktigt – att lära sig hantera ”kulturens verktygslåda”.

I granskningen av den äldre skolans elever och lärare betonar Frykman värdet av att eleven lämnade sig själv och sin sociala bakgrund, accepterade skolans struktur, blev nyfiken på att utbildas till vad som kom sedan. Den svenska folkhemsideologin och folkbildningen harangeras och bildningen i sig, att bli bildad åsätts stort värde. (Mången politiker ur flera läger torde nicka instämmande!)

Åtskilliga sidor ägnar Frykman åt att granska manligheten – majoriteten av eleverna är pojkar eller ungdomlingar – avståndstagandet från en arbetarbakgrund, klassresans lyckade erövringar, men även dess förluster av mänskligt innehåll och intima känslor. Den borgerliga kulturmiljön nagelfars också med flera klassiska och litterära exempel. Moderns bakgrundsverksamheter och ambitioner att föra fram sina pojkar understryks också, liksom hennes i realiteten starka position i hemmet, om än det var mannen som bestämde. Moderns betydelse som kulturell påskyndare var f.ö. viktig även i mindre bemedlade hem. Den frånvarande fadern dras fram i ljuset av förf., frånvarande men ändå mönsterbildande. ”Fostran till manlighet blir riktigt nog också en distansundervisning”, säger förf.

Frykmans bok är i många stycken lättläst med många goda formuleringar, om också provocerande. Samtidigt! Skolvärlden som arena för mänskliga möten är en turbulent värld. Att det är en etnolog som fört pennan är tydligt. Mänskliga relationer och mänskliga arbetsplatser tycks aldrig vara svåra nog för etnologer att ge sig in i, även med bristande förkunskaper. I förordet skriver Frykman: ”I slutfasen har jag fått presentera bokens tankar på studiedagar anordnade av Skolverket i Lund. Det har då slagit mig hur annorlunda skolan tett sig när den betraktas av en etnolog.” Sic!

Dagens elevsituation speglas utifrån intervjuer, som utförts inom projektet Skola i kulturell identitet och gårdagens exempel härrör ur biografier och skönlitteratur. Den rätt flitiga hänvisningen till internationella teoretiker är knappast till någon hjälp i den svenska pragmatiska verkligheten. Termer som identitet och modernitet används flitigt utan att bli mer specifikt definierade.

Det är lätt att bli lite tveksam till Frykmans välmenande, men kanske lite lättvindiga framställning och